

Zərifə Əliyeva - 100

Elə insanlar var ki, olduqları hər yerdə sanki nur bəxş edir. Hər zaman seçilir, sevilirlər. Onları fərqləndirən yaxşı cəhətləri saymaqla bitməz.

Böyük zəkaları, bacarıqları, zəhmətsevərlikləri, sadəlikləri, səmimiyyətləri, mehribanlıqları və qayğıkeçirliyi ilə hər kəsə nümunə olurlar. Fitri istedadlarının dəyərini yaxşı bilir, onu hədəf etmirlər. Yorulmadan çalışır, söy göstərir. Yalnız özlərinin deyil, bütövlükdə mənsub olduqları xalqın adına ucaldan, bütün dünyada tanınan işlər görür, əsərlər yaradırlar. Eyni zamanda istedadlılara qayğı ilə yanaşır, yol göstərirlər. Taleyin hökmü ilə bu dünyadan köçüb gedəndə onlardan işıqlı xatirələr qalır. Bu il 100 illik yubileyi qeyd edilən görkəmli alim, tibb elmləri doktoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki, Əməkdar elm xadimi Zərifə Əziz qızı Əliyeva belə işıqlı insanlardan, böyük şəxsiyyətlərdən biridir.

Onun uzun illər çalışdığı, inkişafında böyük xidmətlər göstərdiyi Əziz Əliyeva adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru, professor Nazim Qasimov deyir ki, Zərifə xanım Əliyevanın nurlu xatirəsi bu institutda daim yaşayır. Yüksək insani keyfiyyətləri ilə mənəvi ucalığın zirvəsinə çataraq əbədiyyətə qovuşmuş 100 illik yubileyini qeyd etdiyimiz unudulmaz Zərifə xanım Əliyeva təkrarsız bir insan idi: "Elə buna görə də təsadüfi deyil ki, onun seçdiyi sənət də, mənalı ömür yolundakı yorulmaz fəaliyyəti də insanlara nur bəxş etmək olub. Onun təbib əllərindən süzülən işıq bu gün də şəfa verdiyi insanların gözlərindədir".

Müsaibimiz diqqətə çatdırır ki, tarix bizə bir şəxsın simasında rəhbərlik və elmi tədqiqatçılıq istedadının, tükənməz əməksevərlik və rəmedici nəzakətliyin xoşbəxt vəhdətini birləşdirən çox az nümunələr vermişdir: "Akademik Zərifə xanım Əliyeva möhz bütün bu keyfiyyətlərə malik olmuşdur. Akademik Zərifə Əziz qızı müasir Azərbaycan oftalmologiya elminin zirvələrindədir".

Nazim Qasimov bu haqqda da diqqətə çəkir ki, bütün potensial imkanların realizə və inkişaf etdirmək onu formalaşdıran mühitdə mümkün olub: "Axı Zərifə xanım istedadlı və gözəl bir ailədə - görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycanın böyük səhiyyə təşkilatçısı Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin ailəsində dünyaya gəlib. Belə ki, bu böyük insanın əksər xüsusiyyətləri qızı Zərifə xanıma da xas olub". Müsaibimiz vurğulayır ki, ən yüksək keyfiyyətlər - səmimiyyət, alıcılıq, qayğıkeçirliyi, birinci növbədə özünə, daha sonra ətrafdakılara qarşı tələbkarlıq, sözü ilə işinin birliyi, vətənpərvərlik, xalqına, Vətəninə və torpağına sənməz məhəbbət Zərifə xanım Əliyevaya xas cəhətlər idi.

Zərifə xanım Əliyeva mənalı, zəngin ömür yaşayıb. Bu ömür 1923-cü ilin 28 aprelində 1985-ci ilin 15 aprelində davam edib. Ancaq onun bu dünyadan köçməsi ilə bitməyib. Böyüklüyü qədr sadə olmağı bacaran, qayğıkeçirliyi, səmimiyyəti ilə tanıyanları heyrət edən Zərifə xanım Əliyeva işgahı bürünmüş xatirələrdə yaşayır. Zərifə xanım Əliyevanın alim ömrü işə qoyub getdiyi dəyərli elmi əsərlərində, yetimlərinin, eləcə də ona istinad edən hər bir alimin tədqiqatlarında davam edir.

O, xəstələrə şəfa vermək, ümid olmaq üçün müqəddəs həkimlik peşəsinə seçib. 1947-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirib. 1948-ci ildə Moskva şəhərində Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda oftalmologiya üzrə ixtisaslaşma kursu keçib. 1949-cu ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunda elmi fəaliyyətə başlayıb, ordinatorluqdan baş elmi işçiyə qədər yüksələn yolda keçərkən böyük mütəxəssis kimi formalaşmış.

Görkəmli alim, təkrarsız insan ömrünün işıqlı xatirələri

Zərifə Əliyevanın elmi fəaliyyətinin ilk dövründən söz açan Nazim Qasimov həmin vaxtlar alimin traxomanın erkən diaqnostikasını, müalicəsini və profilaktikasını dair aktual elmi araşdırmalar apardığını qeyd edir: "Namizadlıq dissertasiyasında əksini tapan bu elmi axtarımların nəticələri, həmçinin böyük praktik əhəmiyyəti vardır. Məhz insanın korluqdan xilas olmaq üçün faydalı və faydalı olmayan müalicələri arasında fərqi aydınlaşdırmaq üçün bu elmi tədqiqatların mühümlüyünə dəlalət edir. Beləliklə, Azərbaycanda traxoma xəstəliyinin ləğvinə yönəldilmiş kompleks tibbi tədbirlər möhz Zərifə xanım Əliyevaya məxsusdur. Məhz ona bu sahədə aparıcı fərdəkar mübarizə apararaq Əziz Əliyev estafeti qızına vermiş oldu. Fundamental elmi axtarımlardan maksimum praktik nəticə əldə etmək xüsusiyyəti Zərifə xanım Əliyevanın həm bu, həm də sonrakı işləri üçün xarakterikdir".

Yorulmadan oxuyub öyrənən, araşdırmalar aparan alim 1960-cı illərdə dünya təcrübəsində birincilər sırasında görmə üzvünün peşə xəstəlikləri problemi üzrə geniş elmi axtarımlara başlayıb. Müsaibimiz Zərifə xanım Əliyevanın elmi tədqiqatlarının əsas istiqamətlərindən birini də möhz yod və şin sonayesinin zərərli təsirlərindən gözün zədələnməsinin öyrənilməsi olduğunu vurğulayır: "Dünya ədəbiyyatında bu fundamental tədqiqatın analoqu yoxdur. Bu problem üzrə Zərifə xanım Əliyevanın elmi tədqiqatlarının nəticələri haqqında dərc olunmuş 30-dan çox elmi işdə tetraxoliten, pestisid, stirol buxarlarının

orqanizmə xroniki təsiri zamanı görmə üzvünün və onun funksiyalarının vəziyyəti əks etdirilir".

Aparılmış fundamental elmi işlərinin nəticələri Zərifə xanımın 1976-cı ildə Helmhols adına Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda müdafiə etdiyi doktorluq dissertasiyasının əsası təşkil etmişdir. Bu məşhur institutun dahi alimləri və ixtisaslaşmış şuranın üzvləri işə yüksək qiymət verməklə çoxillik tədqiqatların nəticələrini monoqrafiya, dərs vəsaiti və metodik tövsiyə şəklində çap etdirməyi məsləhət görürlər: "Zərifə Əliyevanın doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi zamanı elmi şuranın sədri tərəfindən deyilən ifadə yadda qaldı: 'Əməkdar elmlər doktorunu parlaq müdafiə ilə təbrik edirik. Bu böyük xoşbəxtlik idi!'".

Tibb elminin inkişafında böyük işlər həyata keçirən alimin səmərəli fəaliyyətindən danışan müsaibimiz deyir ki, yaradıcılıq uzaqgörənliyi və həyatın nəbzini düzgün təyin etmək bacarığı Zərifə xanım Əliyevaya dünya praktikasında ilk dəfə olaraq istehsalat şəraitində - Bakı Məişət Kondisionerləri Zavodunun sexlərində elmi-tədqiqat laboratoriyasını yaratmağa imkan verdi. Bu laboratoriya elmi axtarımlar aparılmaq üçün və elmi pedaqoji kadrlərinin erkən aşkar olunması və müalicəsində böyük rol oynayırdı. Zərifə xanım elmi axtarımlarda müəyyən qanunauyğunluğa riayət edirdi. O deyirdi: "Tədqiqatları təkmilləşdirməklə biz daha bir pillə yüksəlir və qarşımızda yeni geniş üfüqlər açılır". Zərifə Əliyeva hərbi-səhra cərrahı N.İ.Piroqovun söz-

lərini tez-tez tələbələrə xatırladığıdır: "Elmi axtarımlarda istiqamət və metod - on əsasdır. Düzgün üsulları və istiqaməti tapmadan çox vaxt itirməklə özün də çərsizsan".

1967-ci ildə Zərifə Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Göz xəstəlikləri kafedrasına dosent vəzifəsinə dəvət olunub. Onun əmək fəaliyyətinin böyük bir hissəsi bu institut ilə bağlıdır. Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Göz xəstəlikləri kafedrasının dosenti, sonra professoru və ömrünün sonunadək müdiri vəzifəsində çalışıb. Nazim Qasimov Zərifə Əliyevanın bu institutda fəaliyyətini, inkişafında görkəmli tədqiqatların aparıldığını qeyd edir: "1977-ci ildə tibb elmləri doktoru Zərifə xanım Əliyeva Əziz Əliyeva adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Göz xəstəlikləri kafedrasının professoru seçilib, pedaqoji işlə bərabər daha effektiv elmi-tədqiqat işinin təşkilinə böyük enerji ilə başlayıb. Belə ki, 1974-cü ildə "Gözün herpetiv xəstəliyi" və "Kəskin virus könüklükləri" elmi tədqiqatları həkimlər üçün dərs vəsaiti kimi dərc edilmişdir.

1980-ci ildə Zərifə Əliyeva tərəfindən üç monoqrafiya - "Rezina istehsalında gözün peşə xəstəliyi", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası", "Gözün və göz sinirinin yollarının yaşla əlaqədar dəyişiklikləri" çapdan çıxıb".

Böyük istedadı və gərgin əməyi bəhrəsinə verirdi. Alimin fəaliyyəti nəticəsində böyük işlərə diqqət cəlb edirdi. Professor Zərifə Əziz qızı Əliyevaya 1980-ci ildə elmi xidmətlərinə və elmi pedaqoji kadrlərinin hazırlanmasına görə "Azərbaycan Əməkdar elm xadimi" fəxri adı verilib. 1981-ci ildə işə kimya istehsalında göz zədələnmələrinin profilaktikasının öyrənilməsi üzrə işlərinə, həmçinin "Rezin istehsalında gözün peşə patologiyası" monoqrafiyasına görə SSRİ elmlər akademiyası tərəfindən Zərifə Əli-

yeva akademik M.İ.Averbax adına mükafata layiq görüldü. Bu, professor Z.Əliyevanın elmi xidmətlərinə verilən qiymət idi.

"1982-ci ildə professor Zərifə Əliyevanı Əziz Əliyeva adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Oftalmologiya kafedrasına kafedra müdiri seçir. Onun elmi fikirləri və kompleks elmi tədqiqatları daha geniş vüsət alır. Zərifə xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi kafedra oftalmologiyaların aktual problemlərinin, xəstənin müasir inco klinik müayinə üsullarının işlənilməsi, hazırlanması üzrə Azərbaycanın aparıcı mərkəzinə çevrilir. Zərifə xanım Əliyevanın klinika və kafedrası ilə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun digər profilili kafedra və klinikaları, həm də Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutu kollektivləri arasında elmi yaradıcılıq əlaqələri çox məhsuldar olub. Zərifə Əliyeva məktəbinin yetimləri və davamçıları olan, kafedranın və görmə üzvünün fiziologiyası və peşə patologiyası elmi-tədqiqat laboratoriyasının bütün əməkdaşları elmi yaradıcılıqlarının rəngarəngliyi ilə özlərini istedadlı həmfikirlər və müasirlər kimi göstərirlər.

Nazim Qasimov Zərifə xanım Əliyevanın elmi və elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması və tədqiqatların aparılması üçün kafedra və laboratoriyanın təchizatına böyük diqqət yetirdiyini nəzərə çarpdır. Qeyd edir ki, o, çox qısa vaxtda kafedra və laboratoriyamızın maddi-texniki bazasını zənginləşdirdi.

Müsaibimiz professor Zərifə Əliyevanın bu gün də unudulmayan mühazirələrindən də danışır: "Zərifə xanım Əliyeva gözəl mühazirəçi olub. Onun mühazirələri, çıxışları həmişə yeniliyi və orijinallığı ilə diqqəti cəlb edib. Zərifə Əliyevanın danışıq və ifadə mədəniyyətinin zirvəsinə çatmış və "Ela fikir yoxdur ki, onu sadə, aydın və qəbul ediləcək ifadə etmək mümkün olmasın" (A.İ.Kersen) düsturu ilə

yüksək sözün məxsusi məktəbini yaratmış".

Zərifə Əliyevanın rəhbərliyi ilə mühazirələrin, məşğələlərin metodik işlənilməsi hazırlanması yeni məlumatları genişləndirir. Nəticədə, kafedranın təhsil-metodik işi keyfiyyətcə yeni səviyyəyə yüksəlib və daha effektiv olub. Alim böyük həvəslə öz biliyini gənəcəklərə və elmi işçilərə verirdi. Hədsiz yığcamlığı, ciddi intizamı, yüksək məsuliyyət hissi, fikrinin məntiqi ardıcılığı, yüksək ümumi mədəniyyəti və insanlara diqqəti ümumi və tematik təkmilləşmə kurslarının dinləyicilərinə böyük təəssüratlar yaradırdı. Institutun Elmi Şurasının yığıncaqlarında, elmi konqreslərdə, simpoziumlarda, konfranslarda çıxış edərək Zərifə xanım öz prinsipli, savadlılığı, geniş düşüncəsi, ideya yeniliyi, yüksək humanizmi ilə həmişə seçilirdi.

Zərifə xanımın praktik həkimlik fəaliyyəti xüsusən qeyd edilməlidir. O, həmişə əməkdaşlarından xəstələrə böyük məhəbbət və hörmət tələb edirdi, çox vaxt təkrarlardı: "Müalicə həkimini xəstənin ən doğma adamıdır". Zərifə xanımın həkimlərinin mənəvi tərbiyəsi, tibbi etika və deontologiyası düşündürürdü. Bu sahədə "Yüksək istedad" adlı monoqrafiyası həsr edilmişdir. Zərifə xanım Əliyeva təkmilləşmə kurslarında dinləyicilərinə həkimlik deontologiyası barəsində belə deyirdi: "Xəstə sənini ölini sıxıb səmimi-qəlbədən - həkim, çox sağ ol! - deyəndə öz elminin nailiyyətinə sevin".

Müsaibimiz Zərifə Əliyevanın ömrünün son illərini də xatırlayır: "1982-ci ildə professor Zərifə Əliyevanın Moskva alimlərinin əməkdaşlığı ilə "İridodiagnostikanın əsasları" və "Şəkərli diabet zamanı göz xəstəlikləri" kimi nəhəng işləri çapdan çıxdı. Professor Z.Əliyeva və onun şagirdlərinin dakriologiyasının mühüm problemlərindən birinin işlənilməsi barəsində elmi tədqiqatları əhəmiyyətli dərəcədə müvəffəqiyyətlidir. Bu prob-

lem üzrə 1983-cü ildə professor Z.Əliyeva və tibb elmləri doktoru professor M.Y.Sultanov tərəfindən hazırlanmış iki monoqrafiya "Göz yaş axıtmanın fiziologiyası" və "Göz yaş axıtmanın cərrahi müalicəsinin müasir üsulları" çap olunub. Zərifə Əliyevanın tibb elmindəki böyük xidmətləri 1983-cü ildə onu Azərbaycan Elmlər Akademiyasına akademik seçilməsinə gətirdi. Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki, professor Zərifə Əliyevanın vaxtsız ölümü olmasaydı, onun elmi-pedaqoji fəaliyyəti daha da möhtəşəm olardı".

Bütün fəaliyyəti boyu tibb elminin və səhiyyənin ön sıralarında olmuş Zərifə Əliyeva Oftalmoloqların Ümumittifaq Elmi-Tibbi Cəmiyyətinin

Ümumittifaq "Bilik" Cəmiyyətinin İdarə Heyətinin üzvü, sovetlər birliyində Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü və Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsinin sədr müavini olub. "Vestnik oftalmologii" jurnalının redaksiya heyətinə daxil idi. Xidmətləri orden və medallarla təltif edilmişdi. Eyni zamanda onu yaxından tanıyan elm və mədəniyyət xadimləri görkəmli alimin xidmətlərini yüksək qiymətləndirirdilər. Tanınmış oftalmoloqlar, RTEA-nın akademiki A.P.Nesterovun, PTEA-nın müxbir üzvü L.K. Moşevanın, professor A.B.Şulpanın akademik Zərifə Əliyeva haqqında dedikləri dəyərli sözlər buna nümunədir.

Zərifə xanım Əliyeva özü müvəffəqiyyətlərinə çox tənqidə yanaşırdı. Uğurları onu arxayınlaşdırırdı, daha böyük işlərə sövq edirdi. Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyeva tarixə nəinki istedadlı alim, klinisist, elmin təşkilatçısı kimi, eyni zamanda gözəl pedaqoq və yeni alimlər nəslinin tərbiyəçisi kimi daxil olub. Azərbaycanda aparıcı oftalmoloji məktəblərdən birini o yaradıb. Məhz ona həkim onun rəhbərliyi altında insanlara sağlamlıq və yaradıcı əmək sevinci qaytarmağı öyrənilmişdir.

Rektor müsaibimizin sözlərində Zərifə Əliyevanın bu institutun fəaliyyətində yüksək xidmətlərini bir daha vurğuladı: "Əziz Əliyeva adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun professor-müəllim heyəti minnətdarlığı hissi ilə Z.Ə.Əliyevanı yaz edir, onun xatirəsi qarşısında baş əyir. O, öz yaradıcılıq enerjisi ilə instituta hərarət verib və sonrakı inkişafını müəyyən edib. Zərifə xanım Əliyeva yaradıcı insan idi. Onun, insanlara məhəbbətə bəslənən ruhlanan əməyi onlara mübarizədə qalib gəlməkdə kömək etməyə yönəlməmişdi".

Görkəmli dövlət xadimi, böyük siyasətçi Heydər Əliyevin sədaqətli ömür-gün yoldaşı olan Zərifə xanım bacarıqlı ailə başçısının qüdrətli dövlət başçısı kimi mənsub olduğu xalq işıqlı ideallara qovuşdurmaq yollarındakı qətiyyətli mübarizəsinə etibarlı dayaqlıq olub. Övladları İlham Əliyev və Sevil Əliyevanın parlaq, işıqlı Vətən övladları kimi tərbibə olunmalarında da cəmiyyətsünaz göz həkiminin, ziyaal Azərbaycan qadınının əvəzsiz rolu minnətdarlıqla qeyd olunmalıdır. O, müstəqil Azərbaycanın son 200 ildə ən böyük qələbəsini qazanan, Müzəffər Ali Baş Komandan, Ulu Öndərin layiqli davamçısı İlham Əliyev kimi böyük dövlət xadimini Azərbaycan xalqına bəxş edib. Zərifə Əliyevanın xatirəsi Azərbaycan xalqının yaddaşında daim yaşayacaq.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"